

Mariano Fernández Enguita

Mariano Fernández Enguita (Saragossa, 1951) és catedràtic de Sociologia a la Universitat de Salamanca, on desenvolupa la seua tasca investigadora en tres àmbits: l'educació, les desigualtats socials i les organitzacions. Del primer té més d'una desena de llibres publicats, entre els quals destaca, per ser el més llegit, La escuela a examen.

La seua firma és habitual tant als mitjans especialitzats en temes educatius com als d'àmbit més general, on no s'està d'opinar sobre diversos aspectes del món escolar i criticar algunes actituds del professorat. D'un temps ençà, al seu quadern de camp (<http://enguita.blogspot.com/>) es poden llegir les seues reflexions, unes reflexions que, com a ell mateix li agrada qualificar-se, són "d'un observador més perplex que enfadat, amb alguna cosa d'activisme virtual".

"No es pot anar a l'aula sent sociòleg o geògraf, cal anar sent-hi educador"

Vosté, en els seus escrits i en les seues intervencions, és sovint crític amb la professió de mestre.

No és que vulga ser crític amb la professió, o que els considere culpables de tot. El que sí que crec és que en una escola, com en un hospital o en qualsevol context institucional i professional, el que es fa bé o malament depén, sobretot, de la professió. Una escola no és una fàbrica. Allà, el que fa un operari de base ha estat determinat per enginyers, dissenyadors, empresaris, etc. En una aula, el que fa un professor ho ha decidit sobretot ell. Encara que té un marc, unes coordenades, dóna una classe bona o una de dolenta perquè és com és, perquè s'ha format d'una manera determinada i perquè presta atenció a allò que fa. Jo trobe que s'ha posat massa èmfasi en el sistema educatiu, en la política educativa i en altres forces impersonals, i poc d'interès en l'exercici individual i en equip de la professió. I crec que cal atorgar-li eixa força professional.

Però el sorprén que alguns docents rebutgen o eviten fer front als problemes que es deriven de l'allau d'alumnes immigrants que arriben a les aules i reclamen la presència a l'escola d'uns altres professionals.

Vegem. Jo crec que un xiquet no és un alumne, és un xiquet. És una persona completa i no es pot descompondre en >>

En l'escola hi ha dues gran cultures que es troben malament: una és igualitària, per essència, que és la de Primària, i una altra meritocràtica, que és la de la Secundària. Abans vivien separades i no passava res.

Vosté ha estudiat alguns grups de població, com ara els gitanos, per als quals el model d'escola no s'ajusta a les seues necessitats. En aquest sentit, creu que els sistemes educatius haurien, per exemple, d'introduir algunes particularitats, com ara la de combinar treball i estudi en els darrers trams d'edat?

A l'alumne se li planteja o tot o res, o ho prens o ho deixes. Aquest model d'estudiar fins a un cert temps per a després anar a treballar serveix per a una majoria de la població. El problema és que, abans d'acabar l'ensenyament obligatori, hi ha certes franges socials per a les quals aquesta resulta una opció impossible que els obliga a abandonar el sistema educatiu. Per exemple, una part de la població gitana fa el seu treball en colles familiars que abandonen el lloc on viuen de manera periòdica. No és que visquen en carretes, però sí cal que es desplacen sovint. Ho sabem perfectament i no té sentit mantenir un sol model que requereix la presència constant. Seria més lògic pactar una escolarització parcial. Un altre cas és el de certs sectors de la immigració que arriben amb 12 anys havent abandonat l'escola. Ací no poden treballar fins al 16, però no han vingut ací per ser escolaritzats. Ells viuen en unes condicions que no ens han de ser tan estranyes, perquè eren les de molts espanyols de fa 30, 40 o 50 anys.

I aquests estudiants que no volen continuar en l'escola però que no tenen l'edat per poder treballar?

Fa vint anys, quan es va fer la reforma educativa, vaig dir que en el tram 14-16 anys anaven a sorgir alumnes que no volien, de cap de les maneres, seguir a l'escola. En la pràctica, coses com les escoles-taller poden ser una eixida, però ha estat una fórmula molt limitada.

Hem extret un parell de frases del seus escrits que diuen: "no necessitem que l'escola invente res, sinó que assumezca els valors socials", "no s'ha de fugir de la cultura de l'esforç". I ens preguntem si actualment l'esforç és un valor social.

Bo jo crec que sí. La nostra societat està basada en el treball, i no en l'herència.

I aquesta cultura de l'oci que emergeix amb tanta força i arrela entre els joves?

L'oci és magnífic per després del treball. Vivim en una societat en què la riquesa es produeix, no és el manà. I es produeix la riquesa quan la gent empra el seu temps en el treball i no en l'oci. I quan inverteix els

peces. Aleshores el mestre ha d'atendre'l així. L'ha de considerar com un tot. En aquest sentit, el mestre ha preocupar-se no sols dels aspectes cognitius del desenvolupament, sinó dels aspectes afectius. No dic un afecte familiar, sinó cert acompanyament. Ara bé, quan una d'aquestes facetes es torna molt important, necessita de la presència d'un altre professional. Per exemple, si cal ensenyar llengua als immigrants en un primer període, caldrà tenir gent que s'hi dedique. Si cal mitjançar amb les famílies perquè no s'atreveixen a xafar l'escola, caldrà comptar amb un mitjancer. El que passa és que l'actuació d'aquests a partir d'un determinat nivell no ens ha de fer oblidar que fins a eixe punt el mestre ha de ser un educador. És a dir, no es pot anar a l'aula sent sociòleg o geògraf, cal anar sent-hi educador. Aleshores, quan alguns mestres diuen "jo no sóc un treballador social" o "si es vol fer la reforma, que duguen recursos" sembla que s'estiga dient "a mi que no em toquen". La realitat és que som professionals i se suposa que hem de ser capaços d'assolir uns objectius generals o d'aplicar unes orientacions a necessitats concretes.

Però la formació que ha rebut el professorat de Secundària no resulta insuficient per a exercir de professional de l'ensenyament?

Efectivament. El professorat de Secundària no està format en recursos pedagògics, no s'ha format com a professor. La formació del mestre sí que ho preveu, però és curta en continguts i això cal solucionar-ho. No obstant això, cal tenir en compte que la formació d'un professional no acaba el dia que finalitza els seus estudis en una titulació universitària. Si un professor té tres mesos no lectius, i només un n'és de vacances en el seu contracte, si té 37'5 o 35 hores de jornada laboral, de les quals només 30 són presencials, o 25 o 18, segons els casos, la resta és el seu temps professional. Ha de continuar aprenent i no ha d'esperar que el criden per a un curs o un seminari. De la mateixa manera que un advocat no espera que el criden a un curs per a llegir-se una llei nova. Igualment, el professor al qual li arriben uns alumnes gitanos o polonesos també pot recórrer a la bibliografia que hi ha sobre aquests temes.

seus recursos com a capital i no com a bé de consum. No hi ha més. Sense això, no hi ha riquesa. I cal que aquesta idea s'aprenja. Ha de ser una part de l'aprenentatge escolar. Crec que els joves han de ser conscients que a partir d'un cert punt, rebran segons en donen, i convé que sàpiguen que no ho tenen tot garantit. Trobe que hi ha una certa visió simplificada de l'igualitarisme que ha trobat espai en l'escola. Estic d'acord amb les crítiques sobre aquesta tendència. Ara, si aquesta crítica és extrema, es pot arribar a creure el contrari, això és, que tot el que tenim ens ho hem guanyat i aleshores es converteix en una pura mistificació ideològica. Jo crec que l'escola ha d'equilibrar, assolir uns resultats bàsics per a tots, l'equitat. Cadascú obtindrà segons el seu esforç. I després cal actuar en els extrems perquè aquells que parteixen amb desavantatge puguin tenir més mitjans i aquells que tinguen alguna discapacitat especial no hagen d'anar-se'n fora de l'escola. A això li vaig anomenar "pedagogia de l'esforç".

Hi ha qui responsabilitza la LOGSE de molts dels problemes escolars actuals.

En l'escola hi ha dues gran cultures que es troben malament: una és igualitària, per essència, que és la de Primària, i una altra meritocràtica, que és la de la Secundària. Abans vivien separades i no passava res. Tu havies de donar el salt d'una a altra. Avui es troben en els centres i eixe encontre és complicat. Dir que la LOGSE ha propiciat que no s'estudie, no és cert, en general. Ara, en particular, sí. Efectivament, hi ha sectors, hi ha col·legis i hi ha aules on no se sap molt bé que s'ha de fer. Tenen un poc la idea que tothom ha d'eixir bé, tothom té dret a l'autoestima, a ningú no se li pot fer cap crítica. No crec que siga la tònica general, però no es poden ignorar aquests efectes.

En pocs anys hem passat de sentir parlar de la violència del professor cap a l'alumne a preocupar-nos per la violència contra el professorat i entre els alumnes. Què ha passat?

No, jo no crec que haguem passat d'una situació a l'altra. Actualment, la violència física del professor cap a l'alumne és molt escassa, molt esporàdica. Ara, de violència psíquica, segueix havent-ne amb una certa dosi i, especialment, dominació clarament asimètrica en la qual el professor pot dir-li coses a l'alumne que ell no pot dir-li al professor. En segon lloc, la violència entre alumnes sempre ha existit, el problema ara és que, en entrar en crisi la funció de tutela i de custòdia de l'escola, aquest fet s'agreuja. És a dir, en una petita escola en la qual el mestre està per damunt dels alumnes, això passa poc, si més no, passa menys que en el carrer. Però en una escola en la qual no es vigilen els esbarjos o no es vol saber res dels alumnes, les coses es compliquen. Perquè estudiants de diferents edats que no s'ajuntarien en el carrer allà si que ho fan. Ací es veu com és de greu la pèrdua de la funció de tutela i per què alguna gent fuig dels centres públics. Després hi ha la violència cap als professors, que jo no diria que abans no existira. Recorde que fa vint anys, vaig fer un estudi en un centre de FP de Madrid on l'anecdota era per eixir corrent: pallisses, quasi violacions, pneumàtics punxats, etc. S'hi produïen accions violentes contra els professors de molt diversa mena. Ara estem més sensibilitzats i el professorat es queixa. Crec que hi ha alguna part de veritat quan el professorat diu que no hi ha instruments per a tractar les conductes extremes en els centres, o les quasi extremes. Hi ha tota una zona gris entre el "calla't" i l'expulsió o el contacte amb la policia.

Vosté ha assegurat en diverses intervencions que, a major educació, major probabilitat de trobar un treball, de conservar-

lo i de promocionar a una ocupació millor. Creu que els joves en són conscients?

Això és cada vegada més cert. Primer, el nostre futur, el de tots, cada vegada més depèn de l'educació i menys d'unes altres coses. Per exemple, ara, un cap o un propietari d'una empresa pot permetre's menys que mai no "tenir" formació. Han de saber o han de comprar el saber d'uns altres. Abans podien col·locar de capatàs el gendre, però ara això és suïcida si, a més de ser el gendre, no té una bona formació.

Per què sovint l'extensió de l'obligatorietat de l'ensenyament fins als 16 anys -que és un avanç- acaba presentant-se com l'origen de molts dels problemes de l'escola?

Si es tenen alumnes que als 14 anys no volen seguir a l'escola i els fas quedar-se fins als 16, tens un problema. Això se sabia. Si no som capa-

De violència psíquica, segueix havent-ne amb una certa dosi i, especialment, dominació clarament asimètrica en la qual el professor pot dir-li coses a l'alumne que ell no pot dir-li al professor

ços de canviar el sistema per tal de donar una altra estructura d'oportunitats que no consistesca solament en ser un bon estudiant i si no distribuïm les oportunitats, els problemes sorgeixen ací i a qualsevol lloc.

En el futur podríem pensar que l'ensenyament deixarà de ser obligatori a uns nivells determinats?

L'educació ha esdevingut obligatòria per a protegir els adults de la competència dels xiquets, i per a protegir els xiquets de la sobreexplotació. Jo crec que el que s'ha de garantir a la gent és el coneixement. Si hi ha famílies o mitjans que són capaços de garantir i accedir a eixe coneixement per unes altres vies, jo no estaria en contra. Eixe problema ja s'ha plantejat a Espanya, i als EUA hi ha un milió de persones implicades en el moviment per l'ensenyament fora de les escoles. ●